

ЮВІЛЕЇ

О.П.РЄСНТ (Київ)

ДО 80-РІЧЧЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА Г.І.ГОНЧАРУКА

Ювілярові судилося започаткувати поселення істориків у своєму родоводі. Від своїх батьків-колгоспників, в яких народився Григорій Іванович 9 серпня 1937 р., йому дісталися працьовитість і впевненість у досягненні мети. Батьки в роки Голодомору 1932–1933 рр. зуміли приховати від заготівельних загонів, кинувши у снігові замети, два мішки натеребляної кукурудзи – цього вистачило, щоб прогудувати трьох дітей. Дитина війни, котрий пам'ятає відступаючі й наступаючі радянські та німецькі війська, а також колону євреїв, яких вели повз батьківську хату в яр на розстріл, він навчався у школі, де тільки в десятому класі з'явилися дві вчительки з вищою освітою – географії та російської мови й літератури. Тому, поступаючи до

Васильківського військового авіатехнічного училища, благав екзаменатора не ставити йому двійку з математики, пообіцявши наздогнати кращих вступників. І наздогнав. У дипломі вища математика відмічена доброю оцінкою, а всі інші навчальні дисципліни – тільки «відмінно» й «добре».

Служив Григорій Іванович у Качинському вищому авіаційному училищі. Був техніком, а потім помічником командира ескадрильї зі стройової підготовки. Як не намагався полюбити військову професію, вона неначе відверталася від нього. У свідомості й почуттях брали гору прагнення до публікацій як журналістського, так і художнього стилю в армійських та обкомівських газетах. Шляхом різноманітних медичних «винаходів» молодому, здоровому юнакові вдалося розірвати офіцерські «ланцюги» й поступити на заочне (відділення журналістики) та на стаціонарне (історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова) навчання.

Коли адміністрація вишу дізналася про навчання на двох факультетах, то намагалася виключити Г.І.Гончарука «за обман». Натомість Григорій, посилаючись на правила прийому до вищих навчальних закладів, де не йшлося про заборону вступати на два факультети, пригрозив ректорові судом. Відтак очільник вишу дозволив юнакові залишитися на факультеті за власним вибором. Історія в його душі та свідомості перемогла журналістику, хоч остання привертала його увагу все життя.

На історичному факультеті, де перші роки навчання Г.І.Гончарука не було жодного доктора наук, професора, була одна надзвичайна перевага: прекрасна наукова бібліотека з багатими фондами. Григорій занурився у світ книг. Перша наукова публікація з'явилась уже на другому курсі. Ректор вишу Олександр Іванович Юрженко, який раніше хотів позбавити норовистого студента навчання, придивився до нього. А на розподілі випускників, де Г.І.Гончарук був перший за кількістю балів, усупереч позиції парткому університету й керівництва факультету надав йому посаду на загальноуніверситетській кафедрі. За два роки асистент Гончарук, маючи на заняттях дванадцять груп і від квітня до жовтня працюючи у приймальній комісії, написав та захистив кандидатську дисертацію. А коли московська газета «Правда» і слухняні їй партійні комітети розпочали цькування єдиного україномовного ректора, який прибув зі Львівського університету й за десять років вивів Одеський держуніверситет із провінційного вишу у число найкращих в УРСР, позбавили О.І.Юрженка можливості працювати не тільки в університеті, а й в Одесі, Г.І.Гончарук на знак протесту звільнився з ОДУ «за власним бажанням».

На новому місці, в Одеському політехнічному інституті, серед суспільствознавців, у тому числі завідувачів кафедри, не було докторів наук, професорів. Зате клановість, «нашизм», як кажуть, зашкалювала. Неважко здогадатись, як колектив зустрів Г.І.Гончарука, котрий через два роки, перебуваючи в Київському державному університеті ім. Т.Шевченка на підвищенні кваліфікації, привіз перший варіант докторської дисертації й поклав на стіл своєму завідувачеві.

Роки шаленого цькування колеґ, партійних комітетів, наклепів, ганьби, виключення монографії з планів видання тощо й сьогодні здаються Григорієві Івановичу кошмарним сном. Але він не збирався давати згоду на переведення в інший виш на вимогу міськкому партії. Єдиний, хто вельми тонко, дипломатично підтримував його, був ректор Костянтин Іванович Заблонський. Коли він переконався у здатності захистити дисертацію й у непохитності Г.І.Гончарука в боротьбі зі суворими опонентами, то не чинив перешкод у публікуванні монографії та, більше того, відправив у докторантуру КДУ ім. Т.Шевченка.

Кандидатська й докторська дисертації Г.І.Гончарука присвячені вихованню молоді в період з 1918 до 1938 рр. Коли сьогодні йому намагаються дорікати, що він писав про «соціалістичне виховання» юнаків і дівчат, то Гончарук відповідає: «Я досліджував процес вашого виховання. А ви не так уже й погано виховані».

Не так дослідженням теорії комунізму, як педагогікою та методами викладання захоплювався Григорій Іванович. Про його дискусійні методи читання лекцій, про використання студентами технічних засобів навчання на семінарських заняттях, про запровадження офіційних і неофіційних опонентів при захисті студентами своїх рефератів, про участь студентства в оцінюванні виступів своїх одногрупників, про набування професій тощо писали в газетах і журналах. У документах знаходимо накази міністра вищої і середньої освіти СРСР В.П.Єлютіна про включення одесита в оргкомітет із проведення Всесоюзної наукової конференції вдосконалення форм і методів виховання студентів, та про призначення його членом науково-методичної ради Головного управління викладання суспільних наук тощо.

Науково-організаційні здібності Г.І.Гончарука яскраво проявилися на афганській землі, адже в 1987–1988 рр. він був радником ректора Кабульського університету – одного з найбільших вищих навчальних закладів Центральної Азії. Г.І.Гончарук був ініціатором двох усеафганських конференцій із патріотичного виховання молоді

в умовах політики національного примирення, в яких узяли участь 144 афганських, 167 радянських та з інших країн учених. У листі ректора Кабульського університету Тагіра Еноята на ім'я ректора Одеського політехнічного інституту говориться про низку втілених у навчальний процес ініціатив його радника. Зокрема вперше в Кабульському університеті було відкрито аспірантуру, почалося викладання «діалектичного матеріалізму» на нефілософських факультетах, розроблено й утілено в навчальний процес дисципліну «Політика національного примирення: сутність, досвід, завдання».

Афганці поважали професора з Одеси. Про це свідчать нагороди цієї країни: медалі президента Афганістана, «Слава», «За доблесну працю», «За мужність», грамоти. Антиімперська книга Г.І.Гончарука «Афганістан, прости», яку одеські газети почали публікувати ще до відомих подій серпня 1991 р., принесла авторові пошану читачів. А президент Афганістану Могаммад Наджибулла, який прочитав книгу вже рятуючись від талібів у місії ООН, зняв із голови свою папаху й передав авторові.

Та у значно більшій мірі розкрилися наукові й організаційні здібності Григорія Івановича після проголошення незалежності нашої країни. Він проявив неабиякий інтерес до Народного руху України. Брав участь у перших його з'їздах. Написав фундаментальну книгу «Народний рух України: Історія». Був ініціатором, головою оргкомітету та головою редакційної колегії збірників дев'яти всеукраїнських конференцій «Народний рух України: місце в історії та політиці». Із понад двадцяти захищених під його керівництвом кандидатських дисертацій дев'ять присвячено НРУ.

Не байдужий Григорій Іванович і до подій, що відбувалися в роки Другої світової війни у Західній Україні. У співавторстві з Олександром Нагайцевим він видав сім монографій про Українську повстанську армію, які написані на унікальних документах, віднайдених у московських архівах під час недовгої «ельцинської відлиги». Унікальними є його чотири монографії, присвячені драматичним, трагічним подіям в Одесі наприкінці минулого – на початку нового століть. Рецензенти друкували в газетах переконання, що історія міста цих років буде написана за об'єктивними книгами професора Г.І.Гончарука.

А ще доктор наук «страждає» подвижництвом. У його книгах, написаних зі своєю аспірантурою, «Син болгарський – патріот український», «Персональна справа №88», «Ректора від Бога», віддається належне цікавим постатям. Зокрема останні два видання присвячено напівзабутому ректорові Одеського державного університету в 1968–1970 рр. Олександрові Юрженку та ректорові Одеського політехнічного університету Костянтиніві Заблонському. Саме вони зробили чимало, щоб вивести свої виші з периферійних у відомі в республіці й були незаслужено зацьковані, оббріхані, забруднені московськими газетами.

Про інші книги професора писалося чимало в одеських газетах. Книг понад тридцять. За нові чотири, «Мемуари професора», рецензенти називають Г.І.Гончарука родоначальником нового жанру документальної мемуаристики через те, що кожен значний факт, який знайшов місце у книзі, підкріплено документами або світлинами. До ініціатив професора, спрямованих на встановлення історичної істини, слід віднести організацію I Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 600-річчю Південної Пальміри «Кочубіїв – Хаджибей – Одеса».

Професор Г.І.Гончарук став ініціатором і незмінним головним редактором наукового фахового збірника «Інтелігенція і влада», серії «Історія». Вийшов уже 35-й номер. Видання індексується низкою наукометричних баз світу та України. Тут публікуються відомі дослідники. Особливо цінний він для аспірантів і докторантів.

Про кафедру, очолювану Г.І.Гончаруком, слід сказати окремо. Її колектив провів двадцять усеукраїнських наукових конференцій із публікацією збірників матеріалів. Тут функціонує єдина на гуманітарному факультеті з семи кафедр ліцензована аспірантури. У підготовленій професором і затвердженій конкурсною комісією програмі розвитку кафедри написання й видання конспекту лекцій із навчальної дисципліни «Історія України та української культури», підготовка двох докторів наук, проведення двох усеукраїнських конференцій, сьомої «Інтелігенція і влада», ювілейної «Народний рух України: місце в історії та політиці». Професор завершує п'яту книгу мемуарів.

Те, що написано у програмі розвитку, поза сумнівом, буде виконано. Про це свідчать результати таємного голосування вченої ради ОНПУ від 27 червня 2017 р. Г.І.Гончарук упевнено переміг за конкурсом на вакантну посаду завідувача кафедри історії та етнографії України, чи не єдиної такої в технічному виші нашої держави. Залишилося сказати, що професора на цю посаду кожних п'ять років обирають увосьме. До цього він незмінно обіймав дану посаду тридцять п'ять років.

Побажаймо ж шановному ювілярові здоров'я, успіхів, успішної реалізації всього задуманого!